

FACULTAT
D'EDUCACIÓ, TRADUCCIÓ,
ESPORTS I PSICOLOGIA

UVIC | UVIC-UCC

Curs 2022-2023

ENCOMI DE M. CARMEN BERNAL i CREUS

Amb motiu de la seva lliçó de jubilació:

La naturalesa de l'infant i la poesia

Vic, 18 de gener de 2023

ENCOMI DE M. CARME BERNAL i CREUS

Professora del Departament de Filologia i Didàctica
de la Llengua i la Literatura

Fotografia: Jordi Granero

M Carme Bernal i Creus, Maica per als amics i coneguts, va entrar com a professora a l'*Escola Universitària de Mestres de Vic* l'any 1984, amb nou anys d'experiència com a mestra a l'escola Rocaprevera de Torelló. Aquell mateix curs 1984-1985 va començar a treballar en dos departaments alhora: el de Preescolar, com es deia en aquell moment, i el de Filologia, un doble vessant que ha mantingut durant tot el temps de la seva docència a la Universitat, perquè el seu interès per la llengua, la literatura i tot allò que implica l'ensenyament durant els primers anys de vida dels infants no l'ha abandonat mai. I això explica que, a l'hora de parlar de la petja que Maica Bernal ha deixat en aquesta institució, no siguem una sinó tres les encarregades de fer l'encomi del seu mestratge, amb el convenciment que podríem haver estat moltes més, perquè l'acció de Maica Bernal, sense ser dispersa, afecta a moltes persones i s'ha estès en àrees i aspectes diferents. És per aquest motiu que cadascuna de nosaltres, en qualitat de deixeblla, companya i/o amiga, se centrarà en un àmbit concret. Així, Berta Vila parlarà del seu paper en l'Educació Infantil; Vanesa Amat, de la seva implicació en la Literatura Infantil i Carme Rubio, de com ha estat de profunda la seva vinculació amb el Departament de Filologia i la recerca literària.

Davant la proposta de parlar de Maica Bernal vam buscar informació i, sense pretendre-ho, vam trobar uns poemes que, de ben jove, va publicar a la revista *Clot*, l'any 1981. I d'aquell petit recull de sis composicions n'hem seleccionat una, perquè veieu que, si hem tingut una professora, potser també hem perdut una poeta. Aquest poema de fa unes quantes dècades ens la posa de nou davant del mirall, i ens afegeix un argument nou per precedir tot allò que ara direm d'ella, i és aquest: que al rerefons de la seva saviesa, sempre hi trobareu una mirada poètica.

La fila

M'entesto a contemplar la fi del jorn,
la mar esmaragdina,
la llum tènue.
Què hi ha al mirall sinó la teva veu,
un cos que t'és proper
i les sabates negres de taló alt?
Si trenco el mirall no hauré
el cos que m'és proper
ni les sabates negres de taló alt.
A tall de decorat persistirà la veu,
o uns ulls per a contemplar la fi del jorn,
la mar esmaragdina,
la llum tènue.

Vic, 2-9-80

L'Educació Infantil o la importància dels primers anys de vida

A principis d'aquest curs, per fi es va concretar data per a la lliçó de jubilació de Maica Bernal, que per la pandèmia mundial de COVID fa més de dos anys que estava pendent. De fet, ja de molt temps abans, ella mateixa s'havia encarregat de demanar-nos que féssim el seu encomi. No és una tasca fàcil, perquè la responsabilitat i la il·lusió van ben agafades de la mà.

Tots els que som aquí la coneixem bé i no trobareu gens estrany que us expliqui que pocs dies abans de les vacances de Nadal ens va fer arribar un currículum, extensíssim, amb una cronologia i una descripció de les tasques i responsabilitats que ha anat assumint durant la seva trajectòria professional, acompanyat, a més, de reflexions sobre alguns fets i també les persones que ha anat trobant durant la seva vida universitària. Un document detallat, exhaustiu on hi ha rigor, estima i sensibilitat. Aquest fet és il·lustratiu de la seva manera de fer, un estil acurat, fins i tot meticulós que l'ha portat a fer-ho tot de forma minuciosa, amb un to pausat i sobretot incansable. De fet, veient la llarga llista de projectes que ha liderat, de publicacions que ha fet, de conferències

i congressos, a més de les classes, hom es pregunta si els seus dies tenen 40 hores.

Com que la seva trajectòria és tan extensa, us parlaré més del seu treball per a la formació de mestres d'educació infantil. Després d'entrar a la universitat l'any 84, on diu que va trobar «un grup de professorat molt actiu on s'hi sentia molt còmoda, per bé que estava expectant a tot el que deien i feien». De seguida es va comprometre amb l'equip i l'any 1986 va assumir la Coordinació del llavors Departament de Preescolar, juntament amb M. Antònia Canals, i més endavant ella sola va continuar amb aquesta responsabilitat.

D'aquests anys recordo Maica Bernal com a referent, pal de paller i pilar de la Diplomatura de mestre. Les alumnes la vivíem amb una ambigüitat entre la llunyania i l'admiració que desperta una experta, amb una primera entrada contundent, i la proximitat d'algú que vetllava pels nostres estudis des de la més alta estima i respecte per la nostra formació. A mesura que l'anaves coneixent es mostrava polièdrica, amb molts coneixements, amb una dimensió intel·lectual sincera poc freqüent, rigorosa i sobretot molt irònica. Amb els anys encara hem descobert més diversitat d'interessos, i a més de les savieses que tots li coneixeu, és una gran experta en cinema, art, política, cultura popular; a més de ser una gran viatgera i molt bona cuinera! Pel que fa a la pedagogia, Maica Bernal diu: «m'agradava especialment Célestin Freinet perquè jo el veia molt avançat en la seva pedagogia, molt modern i d'esquerres i, sobretot, molt útil per motivar els alumnes de l'escola de cara a l'escriptura lliure i creativa», però també és molt bona coneixedora d'altres corrents pedagògics: Decroly, la pedagogia italiana i, en especial, la Dra. Montessori.

La responsabilitat amb l'especialitat d'infantil la va assumir durant un període llarg i intens, uns anys de canvis: d'entrada, la modificació del nom del Departament de Preescolar pel de Departament d'Educació Infantil, incorporacions i baixes en l'equip, la creació d'una escola de mestres al Nepal que va ser un cop dur per com va acabar, la inauguració de l'edifici C i moltes publicacions, fetes amb la resta de l'equip de llengua de l'Escola de Mestres, que van contribuir de manera

essencial en la creació de materials per a la recuperació de la llengua i la literatura infantil catalana i que, personalment, crec que és una feina que hauria d'estar més reconeguda. Tot això, enmig d'altres projectes i d'unes classes sempre impecablement preparades, fetes amb rigor i estima cap als alumnes.

Un treball fet conjuntament amb tota la gent de l'escola de mestres i de manera més viva amb el professorat de l'especialitat: Pepa Òdena, M. Antònia Canals, Teresa Feu, Rosa Boixaderas i Provi Dauí, també M. Antonia Pujol, Teresa Buscart, Teresina Maideu, Jaume Carbonell, Ricard Torrents, Mercè Torrents, Anna Pujol, Assumpta Fargas i Josep Tió, així com Toni Tort i Irene Balaguer, Montse Benlloch i Àngel Alsina. Noms que ella recorda quan repassa la seva trajectòria. Evidentment, alguns coincideixen en una mateixa època i d'altres que s'han anat succeint en el temps. Penso que, en certa manera, tot i que avui parlem de Maica Bernal, ella agrairà que els esmentem, perquè mai s'ha fet abanderada del treball en equip i no és guardiana d'aquesta expressió, però en canvi, sí que és un tipus de treball que l'ha caracteritzat. Practica per damunt de tot un principi de col·laboració, d'implicació amb el fet col·lectiu i, de manera molt especial, de generositat. Em vull aturar una mica en aquesta idea. M'atreveixo a dir que és profundament generosa, una qualitat més anhelada que existent en la majoria de persones.

Maica Bernal ha estat i és generosa amb la institució. No ha escatimat mai temps, ni esforç ni implicació, per exemple, quan ha preparat les Jornades *Art i Joc* o les d'*Art i maternitat* (amb Maite Pujol, Montse Benlloch i Montsita Rierola). Va ser una de les promotores dels *Laboratoris de Formació i Recerca en Educació Infantil. Aula Teresa Buscart*, i també qui va demanar a la «Teruca», just tres dies abans de morir, que ens autoritzés a posar-hi el seu nom, un projecte en el qual, posteriorment, ha continuat treballant de manera intensa. A més, el curs 2017-2018, quan es va fer càrrec de la direcció del Màster en Pedagogia Montessori, amb suport inestimable de la Marta Camps, va contribuir a fer la fusió dels Laboratoris d'Infantil amb les Aules Montessori.

També és l'artífex de la creació del projecte de Pràctiques a Pistoia, que s'ha convertit en un circuit de pràctiques internacional de la nostra

especialitat amb tota regla i que ha recollit Francesca Davoli que en paraules de Maica Bernal: «ha enfortit el projecte donant-li continuïtat i vinculant-lo amb la recerca».

Va fer possible la posada en marxa del primer Pla Especial, adreçat als mestres de Llars d'infants en exercici que no tenien titulació universitària. L'equip hi va posar amor i rigor i va haver de lluitar molt per tirar-lo endavant. Recordo, també, una reunió amb Pere Pujolàs, on ell va fer la proposta de posar en funcionament el Màster en Pedagogia Montessori, en el qual ella es va implicar des del primer segon. Finalment, el va muntar Montse Moix, de qui Maica Bernal diu que «la seva labor a la UVic mai no serà prou reconeguda». En aquest sentit, podem dir que és un exemple de fidelitat i lleialtat pròdiga fins i tot quan, en moments puntuals, la Institució no ha estat especialment amable i ella hi ha patit.

Ha estat i és generosa amb el col·lectiu de mestres i participa en tot allò que se li demana des de les escoles o bé ho fan alguns mestres en particular, atenant sempre tots els que volen visitar l'Aula Teresa Buscart i les Aules Montessori; visitant els centres que li demanen i, fins i tot, durant tot un curs, va ser als Laboratoris d'Infantil una tarda fixa al mes a disposició dels mestres de Vic que li volguessin fer consultes o treball de reflexió.

També ha estat generosa en la seva implicació amb la societat i la cultura. En biblioteques presentant llibres i explicant contes; participant en jurats literaris, en tribunals de selecció a diversos ajuntaments; així com, taules rodones, jornades, actes culturals, congressos i seminaris nacionals i internacionals. Va participar en un treball conjunt amb l'Ajuntament de Vic i amb els arquitectes guanyadors del concurs d'edificació de tres escoles bressol municipals de Vic, assessorant-los sobre com havien de ser els espais d'aquestes escoles, juntament amb Teresa Buscart i amb mi mateixa; en una altra fase s'hi van afegir Teresa Feu, Maite Pujol i David Altimir. En una tercera fase també va participar en la construcció del projecte pedagògic de les Llars d'infants Municipals de Vic i de la seva posada en funcionament; un projecte pedagògic molt avançat que, lamentablement, per qüestions que s'escapaven de les nostres mans, no es va dur a terme.

Quant a la seva relació amb els col·legues de la universitat, sempre ha implicat professors del seu entorn en tota mena de projectes, com ara: en les pràctiques a Pistoia o en el Monogràfic *Las escuelas infantiles de Pistoia* dins *Cuadernos de Pedagogía* (núm. 397, 2010), fet a proposta del director de la revista, Jaume Carbonell. També ha ofert oportunitats per a publicacions, una de les més recents, precisament el passat any 2022, en homenatge a M. Teresa Buscart, amb el títol «Teresa Buscart. Diàleg pedagògic i persistència» a la revista *Infància* (246), o taules rodones i conferències. Sempre ha repartit joc i responsabilitats, oferint suport, consells i crítiques, però sobretot respectant decisions i exercint un mentorament absolutament considerada.

I, finalment, Maica Bernal ha estat: generosa amb els estudiants, amb els quals no ha escatimat temps ni energia; un model de treball ben fet perquè és molt perfeccionista. Ha treballat sempre amb la mateixa exigència cap a ella i cap als altres, un tipus d'exigència que només és efectiu quan, com és el seu cas, es reclama des de la implicació i el compromís. Ha portat els alumnes a escoles a fer projectes i els ha vinculat de manera directa amb la feina de mestre, fins i tot quan encara no es parlava gaire de la implicació de les escoles en els processos de formació de mestres i viceversa.

Per acabar aquest apartat, crec que és de justícia dir que la Maica ha estat el pilar dels estudis d'Infantil, en els quals ha cregut sempre, fins i tot quan alguns elements li han anat en contra i els ha hagut de combatre. Els altres companys, amb més o menys encert, hi hem anat participant o encara hi participem, però ella ha estat l'únic referent continuat durant més de 30 anys. En aquest temps ha fet créixer, ha tingut cura, ha batallat, ha defensat i reformat i transformat els estudis; ha proposat, innovat, modificat i ha atès les assignatures i ha estat prolífica en idees, atreviments i algunes transgressions. Serveixi aquest encomi per reconèixer la seva vàlua professional i personal.

Berta Vila i Saborit

Departament de Didàctica de les Arts i les Ciències
Facultat d'Educació, Traducció, Esports i Psicologia (UVic-UCC)

La literatura infantil, «la paraula alliberadora»

Maica Bernal ha estat un referent en l'àmbit de la literatura infantil i juvenil (LIJ), aquella literatura que, tal com diu Pep Albanell, «també poden llegir els nens». Una definició que Bernal recorda sovint, al costat de les paraules d'Emili Teixidor: «la literatura infantil és aquella que poden llegir els adults sense que els caigui la cara de vergonya». La tasca de Bernal s'ha basat en l'estudi i difusió d'obres i autors i la creació d'adaptacions i de materials pensats per a acompanyar els infants i joves en la lectura literària, per a acostar a l'escola textos rics que permetin una vivència literària intensa.

En un dels seus articles, «Infància i educació literària. A propòsit de Hans Christian Andersen» dins *Revista Catalana de Pedagogia* (2007), Maica Bernal exposa amb claredat la idea de literatura infantil i d'escola que ha guiat el conjunt de les seves aportacions. Fent referència a la literatura infantil de qualitat, Bernal parla de «la paraula alliberadora», expressió que hem manllevat en el títol d'aquest apartat; de la importància de la literatura en «la construcció del propi món» durant la infància i de «la capacitat de representació mental que pot proporcionar la riquesa de les paraules» (p.58). Cap al final del text, Bernal fa una afirmació contundent:

Si l'escola no valora el poder de les paraules, si actua domesticant la fantasia, si sotmet l'infant al raonament en detriment de la imaginació, sense deixar-li sentir el tremolor de l'emoció que produeixen les paraules en una bona història o en un text literari, probablement puguem parlar d'una educació incompleta, reduïda als límits de l'ensinistrament (p. 60).

En l'àmbit universitari, conjuntament amb Carme Rubio, va dissenyar l'assignatura de *Literatura infantil* cap a finals dels anys 80. La van impartir per primera vegada amb els estudiants de mestre de l'especialitat de Filologia i des de llavors s'ha mantingut per a tots els alumnes dels Graus de Mestres. En aquest aspecte, com en tants d'altres, ja van ser pioneres, aconseguint obrir un nou àmbit d'estudi al Departament de Filologia, amb el qual van fer-se un lloc en el conjunt de les univer-

sitats. En el Pla d'Estudis de 1991 va desaparèixer la *Literatura Catalana* de primer curs, que feien tots els estudiants, i es van començar a oferir assignatures optatives, com els *Tallers literaris* que va impartir Bernal. Recorda l'entusiasme dels alumnes amb propostes vives: un any van elaborar una novel·la entre tots els estudiants; amb un altre grup van crear la revista *Conte(a)gotes*, que contenia entrevistes a escriptors i contes i microcontes dels alumnes, entre els quals tinc el goig de compartir-m'hi. Aquestes experiències deixaven una empremta profunda en els estudiants. Permeteu-me que m'aturi a fer un apunt personal i és que, més enllà de l'assignatura, un grup d'alumnes ens reuníem amb Maica Bernal al Casino de Vic un vespre al mes, si no recordo malament, per continuar compartint lectures i escrits propis. Un fet que il·lustra la tasca de mentoratge que Bernal ha exercit, sabent teixir tot un seguit de complicitats i afectes que van més enllà de les aules. En som uns quants els que hem fet de la literatura la nostra passió i el nostre ofici gràcies al seu mestratge.

Entre les seves contribucions, a més de la tasca docent i investigadora a la universitat, hi figuren un gran nombre de col·laboracions amb institucions diverses, fundacions, museus, centres de recursos, escoles, etc. N'és una bona mostra la seva participació, de 1989 a 2009, en els *Dossiers pedagògics. Estudis Universitaris de Vic-Teatre Romea Centre Dramàtic de la Generalitat de Catalunya*, que van impulsar Emili Teixidor, Ricard Torrents i Pere Daussà, a més de Domènec Reixac, director del Teatre Romea. La iniciativa anava adreçada als centres d'Ensenyament Secundari i Batxillerat per a preparar els alumnes en «com anar a teatre». Se'n van fer catorze. El primer va ser elaborat per Ricard Torrents, M. Carme Bernal i Víctor Sunyol, i de la resta se'n van ocupar Bernal i Sunyol. El primer dossier començava així: «A teatre hi anem amb ganes o no hi anem». En van fer sobre obres de Santiago Rusiñol, de Benet i Jornet, d'Àngel Guimerà, de Shakespeare, de Rodoreda, etc. Per fer-los, comentaven l'obra a fons amb el director i els actors. Els darrers dossiers van ser assumits pel Teatre Nacional i, segons Bernal, d'alguna manera van deixar de posar el focus en l'educació literària, un aspecte que per a ella ha estat sempre prioritari.

Són moltes les exposicions, les publicacions i les jornades sobre LIJ en què ha participat, convinguda de la necessitat d'oferir bona literatura als infants perquè puguin enriquir el seu imaginari. En aquest sentit, és ben coneguda la fructífera producció que ha dut a terme amb Carme Rubio amb qui, en paraules de Bernal, han creat «un tàndem fet de complementarietats i amors envers la literatura». Pel que fa a les exposicions, l'any 2002 van fer *La literatura infantil a Catalunya, 1866-1939. Des dels orígens fins al final de la Guerra Civil*, que donava a conèixer un fons molt complet de llibres de LIJ catalana de la col·lecció de Carme Rubio i s'acompanyava d'un llibret i d'un quadern de treball per a les escoles. Es va poder visitar a Vic, però també a la Universitat Rovira i Virgili (Tarragona) a petició de M. Àngels Oller. El 2004 van fer l'exposició *Apel·les Mestres, la quimera de l'artista* (Sala d'Exposicions de la Caixa de Manlleu de Vic).

Sobre les jornades, cal destacar les dotze edicions de *l'Escola d'Estiu de Literatura Infantil i Juvenil de Montserrat*, que va néixer d'una proposta conjunta de l'Abadia de Montserrat i la UVic-UCC a través d'un impulsor: l'estimat Pare Josep Massot. Maica Bernal, Carme Rubio i Ramon Pinyol van engegar aquesta escola d'estiu de referència per a mestres, bibliotecaris, etc., al costat del Pare Massot. Des de l'inici van incorporar al seu programa el reconeixement a una personalitat en el món de la LIJ. En la segona edició, celebrada el 2011, es va homenatjar l'escriptor Emili Teixidor. Un autor que, uns anys abans, ja havia demanat a Bernal i Rubio que mantinguessin viu el llegat de la seva obra.

La llista d'edicions conjuntes és llarga. Són gairebé trenta anys de publicacions a quatre mans. Tal com afirma Bernal: «Durant tot aquest temps hem lluitat contra els elements per la poca valoració que des de la recerca i la investigació ha tingut la LIJ a la universitat. Hem estat persistents perquè hi hem cregut». De 1991 a 1994 van codirigir la col·lecció «Sis Joans» de l'editorial Lumen, a proposta de Ricard Torrents, que anys abans ja l'havia dirigit juntament amb Miquel Desclot. Van editar títols tan emblemàtics com *Del foc a les brases* d'Anton Txèkhov o *Peikea* d'Aurora Bertrana. La col·lecció era presentada a la contracoberta com un llibre que es podia llegir entre 12 i 100 anys. Continuant

amb la tasca incansable de presentar autors clàssics als joves, i també a col·lectius aprenents de llengua, etc., van començar la col·lecció «Tant de gust...» a Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Cal dir que moltes edicions de LIJ de Bernal i Rubio s'han elaborat a petició d'aquesta editorial, concretament del Pare Massot que en fou director durant més de cinquanta anys i que sempre els va fer confiança. De 2006 a 2020 van elaborar onze volums de la col·lecció, seguint la tècnica de redacció de «Lectura fàcil». El primer, fou dedicat a H. C. Andersen i el darrer (per ara), a Víctor Català. Entremig n'hi ha hagut sobre Pompeu Fabra, M. Àngels Anglada o Salvat-Papasseit, que va rebre el Premi Crítica Serra d'Or Juvenil (Coneixements) l'any 2014. També van fer la col·lecció «Lonada» (Publicacions de l'Abadia de Montserrat) d'adaptacions de contes tradicionals d'arreu del món amb protagonistes femenins. El text i les il·lustracions de *La princesa malalta*, una rondalla llatinoamericana, va rebre el Premi de la Crítica Serra d'Or de 2011 i dos títols de la col·lecció van ser traduïts al castellà per Alqueria Editorial.

Amb l'afany de promoure vivències literàries riques i diverses, el 2014 van elaborar *Miquel Llor i Laura a la ciutat dels Sants* dins «Itineraris de Vic». Un llibre editat per la Càtedra Verdaguer i l'Ajuntament de Vic que conté la ruta literària que encara es fa a Vic al voltant del recorregut de la novel·la. També han analitzat rigorosament obres i autors a propòsit de celebracions i efemèrides. Per exemple, el 2002, any del centenari de la mort de Verdaguer, es va publicar el llibre *Jacint Verdaguer, l'home que creava mons* per oferir materials de l'autor a la gent jove. Eumo Editorial en va vendre més de 2.000 exemplars. El mateix any, l'Ajuntament de Vic els va encarregar el disseny del programa de les activitats del centenari per a totes les escoles de la ciutat, amb propostes per a infants i joves d'entre 3 i 16 anys. El 2004, amb motiu del 150è aniversari del naixement d'Apel·les Mestres, van recollir 48 llegendes de l'autor al llibre *Llegendes del Montseny. Apel·les Mestres* (PAM). En la celebració del segon centenari de la mort d'Andersen, el 2005, van elaborar el guió i el text del CD *Hans Christian Andersen. Les ales del geni*, editat per la Facultat d'Educació i el Servei d'Audiovisuals de la UVic-UCC.

Ha reivindicat de manera constant, en diferents treballs elaborats amb el tàndem amb Rubio però també en solitari, la producció d'autors i autores de casa nostra. Textos publicats en miscel·lànies, revistes acadèmiques especialitzades (*Serra d'Or*, *Anuari Verdaguer*, etc.) o volums monogràfics sobre LIJ. Ens referim, per exemple, a estudis sobre les produccions de Mercè Rodoreda, les obres per a joves d'Olga Xirinacs o Emili Teixidor o la il·lustració literària de Carme Solé Vendrell. De la mateixa manera, ha aprofundit en els autors universals, com Charles Perrault o Hans Christian Andersen, dels quals n'ha ressaltat el llegat que també els infants d'avui tenen el dret de conèixer.

Precisament amb l'objectiu de presentar als infants relats que formen part del nostre imaginari, Eumo va publicar *Faules de sempre i altres contes d'animals*, adaptades per Bernal i Rubio, que més tard es reeditaria amb el títol *Contes molt animals*. Bernal també va participar en l'elaboració de llibres com *Trama 1* i *Trama 2. Lectures per al Cicle inicial* (1987-88) amb adaptacions de contes tradicionals fetes al costat de Francesc Codina, Assumpta Fargas i Josep Tió. Va ser una iniciativa molt reeixida amb el propòsit de nodrir de llenguatge i literatura les escoles. Més endavant van sortir en català-valencià (Eumo-Bullent), castellà (Editorial Abril) i en euskera (Ihardun/Abril), aquesta darrera iniciativa patrocinada per l'Escola de Mestres d'Eskoriatza. Aquests materials s'han reeditat en diferents moments, en formats i amb títols diversos, per adaptar-se als nous temps, però amb l'essència de mantenir vius i amb una llengua rica, però assequible alhora, els contes de sempre.

Darrerament, Bernal i jo mateixa hem dut a terme alguns projectes que han fet més estret el nostre vincle i, personalment, han estat una gran oportunitat d'aprenentatge. Treballs de recuperació d'autores, com el capítol dedicat a la mestra, bibliotecària i escriptora Maria Novell i Picó, dins *Vint mestres i pedagogues catalanes del segle XX. Un segle de renovació pedagògica a Catalunya*, editat per l'Associació de Mestres Rosa Sensat i coordinat per Joan Soler (2015). També voldria destacar la creació del moble-taller o petita biblioteca, que es troba a l'Aula Teresa Buscart (Laboratori de Formació i Recerca en Educació Infantil de la UVic-UCC) i que es recull al llibre *Primeres literatures a l'Educació*

Infantil. Una experiència amb el moble-taller (2019). Amb una clara voluntat de crear espais de trobada entre mestres i professionals de la LIJ, Maica Bernal també va impulsar la formació d'un equip format per ella mateixa, Isabel Muntañá i Vanesa Amat a l'hora dur a terme propostes com «Caminets de poesia», una ruta literària amb els infants de cinc anys que es va publicar a *Infància* i va rebre un premi Baldiri Reixac (2015). Aquesta experiència va ser l'embrió d'un treball posterior: l'antologia *Plouen poemes* (Eumo, 2017), que enguany ha arribat a la quarta edició i que ens va portar a fer presentacions amb recitals poètics a bona part del territori. Més endavant, vindria *Quin embolic! Poemes, contes i altres textos per llegir rient* (Eumo, 2019), amb textos divertits, també alguns de tradició oral, amb la idea de contribuir a encomanar el gust per la lectura. Per encàrrec de Montse Caralt, directora de la Fundació Miquel Martí i Pol, vam dissenyar el material i la proposta didàctica «Desplegables poètics» (2020) per a infants de 4 a 8 anys. Una mostra més de l'estret lligam que ha mantingut entre cultura, literatura i educació en diferents contextos.

Des de la infància, Maica Bernal es va impregnar de la paraula de tradició oral, de refranys, frases fetes i expressions que tot sovint recorda i utilitza. Això, unit al seu complet bagatge cultural ha desembocat en una gran capacitat per establir connexions entre situacions de la vida i obres literàries (versos o escenes de contes). Les converses amb ella són fonts inesgotables d'aprenentatge. Ha dedicat gran part de la seva vida a estimar i a fer estimar la literatura i ho ha fet amb una gran generositat. Per tot, un profund agraïment.

Vanesa Amat i Castells

Departament de Filologia i Didàctica de la Llengua i la Literatura
Facultat d'Educació, Traducció, Esports i Psicologia (UVic-UCC)

El Departament de Filologia, de la llengua a la literatura

La incorporació de M. Carme Bernal al departament de Filologia de l'Escola de Mestres de Vic va ser progressiva. En primer lloc, l'any 1981, quan exercia de mestra a l'escola Rocaprevera de Torelló, va passar a formar part de l'equip de filòlegs liderat per Josep Tió, que elaborava materials de llengua catalana per a no-catalanoparlants. Aquest grup, integrat bàsicament per professors de l'Escola de Mestres, va quedar establitzat amb Maica Bernal, Assumpta Fargas, Francesc Codina, Oriol Guasch i Josep Tió. Els materials de llengua i literatura que feien eren molt necessaris, perquè eren encara els primers temps de la represa de l'ensenyament de la llengua catalana i no es trobava res de semblant en el mercat; aquest factor i la qualitat dels materials explica la gran acceptació que van tenir. En segon lloc, l'any 1984, Maica Bernal va deixar la feina de mestra per ingressar com a professora de l'Escola de Mestres de Vic, on va formar part de dos departaments: el de Filologia i el d'Educació Infantil (aleshores Preescolar), del qual aviat en va ser la directora, càrrec que va ocupar durant molts anys, tal com s'ha esmentat anteriorment.

Dels molts materials que el grup de Josep Tió va fer — també eren els començaments de l'editorial Eumo — voldria destacar dues obres: el 1984, la publicació dels *Ponts* 6, 7 i 8, destinats als alumnes i mestres del Cicle Superior en situació d'aula d'immersió. Eren uns volums rigorosos, clars i atractius, que cobrien tots els cursos del cicle. El 1988, també va ser una fita el *Primer diccionari*, una idea afortunada de Josep Tió, en la qual van participar M. Carme Bernal, Francesc Codina i Assumpta Fargas. Abans d'assenyalar alguns aspectes concrets del Primer Diccionari, cal dir que, en aquells moments, de diccionaris per a infants no n'hi havia cap, i molt menys que partissin dels centres d'interès dels alumnes — com l'escola o les situacions de vida quotidiana — ni tampoc que incloguessin definicions que els infants poguessin comprendre bé. Aquest en va ser el primer. Si l'Escola de Mestres va ser coneguda i reconeguda, en bona part també ho va ser per l'edició d'aquest tipus de materials, fonamentals per a la renovació de la didàctica de la llengua

catalana d'aquells anys. A més, són textos que han tingut continuïtat en el temps, perquè de molts d'aquests volums se n'han fet reedicions i actualitzacions fins a dates molt properes.

Es pot dir que l'Escola de Mestres, creada el 1977, durant la dècada dels 80 de què parlem, encara estava en la seva primera època. La situació que va trobar Maica Bernal, i tots els que vam tenir la sort de ser-hi, era força engrescadora, perquè, per exemple, el Departament de Filologia, que nosaltres sentíem com el rovell de l'ou de l'Escola de Mestres, comptava amb persones concretes amb una gran capacitat d'innovació i creativitat, que eren al capdavant de la primera generació de la futura universitat i ens van obrir camins en múltiples direccions. Em refereixo especialment a personalitats tan significatives com ara Ricard Torrents, Segimon Serrallonga i Josep Tió. Al seu voltant ens hi vam afegir la resta de professors, amb la voluntat de renovar i tirar endavant els estudis de formació de mestres. Aquest ambient, que es vivia també en altres departaments, no deixava de ser el reflex del que succeïa a nivell social. Cadascú de nosaltres en el seu interior sentia, com va saber expressar el poeta, allò de «Tot està per fer i tot és possible».

El paper de Maica Bernal va ser molt significatiu des dels primers moments perquè va acceptar totes les responsabilitats, tant de gestió com de docència i, a més, va participar en moltes de les activitats que donaven vida universitària als estudis de mestres, com ara els viatges pedagògics —a Anglaterra, Euskadi, Itàlia, Nepal, Guatemala, i altres—; la direcció de revistes —*Interaula. Butlletí de formació de Mestres dels Països Catalans* (1994-1998), *Conte(a)gotés, etc.*—. Així, després d'haver dirigit el Departament d'Infantil, Maica Bernal es va fer càrrec de la direcció del departament de Filologia durant el període comprès de 2009 a 2014. Penso que, en el seu cas, va ser justament la gran estima cap a la docència el factor que més va influir a fer-li acceptar la gestió. Durant aquests anys, puc afirmar que per a tots els professors del Departament se'ns va fer palès que formàvem part d'un projecte comú, perquè hi havia idees i propostes compartides. Es van programar moltes activitats: conferències, exposicions, viatges pedagògics, escoles d'estiu i altres. Aquestes activitats s'orientaven cap a la millora de la

docència i incentivaven el treball en comú i la cooperació; també es van establir molts ponts de relació amb els mestres i les escoles.

Pel que fa al vessant de recerca literària, de les diferents temàtiques que Maica Bernal ha treballat, m'agradaria seleccionar-ne tres que després intentaré desenvolupar breument. En primer lloc, el seu interès per la literatura en general i l'osonenca en particular; en segon, l'espai primordial que ocupa l'obra de Jacint Verdaguer en la seva recerca i, finalment, derivat de l'anterior, la investigació-descobriments de poetes desconegudes o poc conegudes, com Eulària Anzizu i les místiques medievals italianes.

Pel que fa a la literatura catalana i osonenca, es pot dir que l'interès de Maica Bernal, que com hem vist havia escrit alguns poemes, s'ha inclinat preferentment cap a la poesia i cap a l'anàlisi d'aspectes concrets d'autors catalans d'èpoques diverses. Aquest interès s'ha traduït, per exemple, en les entrevistes fetes a Segimon Serrallonga i Lluís Solà; en l'estudi de l'obra de Maria Àngels Anglada, Miquel Martí i Pol i Víctor Sunyol i també en l'anàlisi de la poesia de Joan Maragall, el teatre d'Àngel Guimerà o la crítica literària de Joan Triadú, entre d'altres.

L'autor a qui més hores ha dedicat és, sens dubte, Jacint Verdaguer, atès que sobre una de les seves obres en va fer la tesi doctoral, intitulada *Roser de tot l'any. Dietari de pensaments religiosos. Estudi i edició crítica*, que va ser dirigida per Joaquim Molas. Com ella mateixa diu, va estar treballant en aquest llibre durant deu anys i després no ha fet més que continuar aquesta recerca, perquè la tesi ha donat peu a la publicació de diferents articles sobre aspectes concrets de la poesia de J. Verdaguer, com ara «Del vers al poema, a propòsit de *Roser de tot l'any* i *Flors del Calvari*» (2006). Fins i tot es pot dir que el fet de conèixer a fons l'obra de Verdaguer l'ha estimulat a treballar en l'estudi crític de *Brim d'espígol*, una empresa que tinc la satisfacció de compartir amb ella.

El tercer centre d'interès de la seva investigació literària l'ha portat a «descobrir» l'obra d'escriptores que són pràcticament desconegudes. En aquest sentit cal destacar que Maica Bernal va ser l'ànima d'un gran projecte realitzat al monestir de Pedralbes a partir de l'estudi dels poemes d'Eulària Anzizu (1868-1916). Aquest treball que ella va encapçal·lar,

fet des d'una perspectiva clarament feminista, va donar com a fruit tot un aplegament d'activitats i publicacions que es van desenvolupar al llarg dels anys 2016-2017, com ara l'exposició *Dones Silenciades. El llegat de Sor Eulària Anzizu (1868-1916)*, la realització d'unes *Jornades Internacionals. Rebels i amb veu pròpia. La literatura en femení entre dos segles (XIX-XX)*. A propòsit de Sor Eulària Anzizu, celebrades els dies 31 de març i 1 d'abril de 2017, que va reunir força públic i un gran nombre d'especialistes en literatura, i la publicació del llibre: *Dones Silenciades. El llegat de Sor Eulària Anzizu (1868-1916)* (2018), fet juntament amb Carme Aixalà i Anna Castellano. Un gran esdeveniment, d'estructura complexa, que va pertorbar durant molts dies la quietud del convent de les clarisses de Pedralbes.

El més interessant a partir de tota aquesta moguda que reivindicava la figura d'Eulària Anzizu va ser que l'estudi d'aquesta autora va permetre a Maica Bernal parlar del context femení a cavall dels segles XIX i XX, tant a Catalunya com a Europa. I amb això va posar llum a moltes dones que havien destacat en el seu temps en àmbits diferents: científic, filosòfic, pedagògic, artístic o literari, i va quedar palès que calia recuperar la seva memòria.

El tercer tema que volia subratllar és que la recerca de Maica Bernal l'ha portat a descobrir altres temes inèdits, com el de les místiques italianes. La seva investigació s'ha orientat a recuperar els noms i l'obra de dones religioses medievals, algunes canonitzades, que van escriure poesia mística. La poesia d'aquestes dones ja va atreure l'atenció de Jacint Verdaguer i d'altres autors romàntics europeus, però aquest és un aspecte verdaguerià que no s'havia estudiat. Ha estat justament Maica Bernal qui ha començat a parlar d'aquest tipus de poesia tan específic i, en cert sentit, misteriós. Cal reconèixer que no és tan fàcil trobar noves temàtiques en la recerca literària.

Per tot plegat penso que l'empremta que Maica Bernal deixa a la Universitat és molt fonda. Ha estat un privilegi poder compartir amb ella tota mena de projectes. La seva dedicació a l'ensenyament ha estat completa, exercida sempre amb eficàcia i discreció. Al seu costat tothom ha pogut treballar a gust, amb rigor, constància i sentit crític;

sempre amb l'al·licient de fer alguna cosa nova que millorés allò que ja estava fet. Estic convençuda que si avui aquesta Universitat té algun prestigi, l'ha aconseguit gràcies a la feina ben feta de professionals com Maica Bernal. Tots els que hem tingut la sort de conèixer-la i compartir la feina amb ella sabem que hem treballat al costat d'una gran persona i d'una gran mestra.

Carme Rubio i Larramona

Departament de Filologia i Didàctica de la Llengua i la Literatura
Facultat d'Educació, Traducció, Esports i Psicologia (UVic-UCC)

FACULTAT
**D'EDUCACIÓ, TRADUCCIÓ,
ESPORTS I PSICOLOGIA**

UVIC | UVIC-UCC